

Потпуковник **ЉУБОМИР КЉАИЋ**

ГРУПИСАЊЕ СНАГА ЗА НАПАД ПРИ УПОТРЕБИ НУКЛЕАРНОГ ОРУЖЈА

Квантитативни и квалитативни развој наоружања, а нарочито појава оружја на бази нуклеарне енергије, знатно ће изменити услове борбених дејстава. Тешко је рећи да ли су у праву или не они који тврде да ће већ настале промене у наоружању извршити револуцију у ратовању, али је ван сумње да те промене намећу потребу изналагања нових поступака у ратовању уопште, а напосе у погледу груписања снага за борбу.

Појава нуклеарног оружја не пружа само нападу него и одбрани нове могућности. Отуда и веровање да ће се тактичка одбрана у будућности више заснивати на ватреним ударима по циљевима у дубини борбеног поретка нападача, него што је то било у прошлом рату, и да ће ти удари по опсегу и рушилачкој снази примати велике размере и, по правилу, бити задавани изненадно. Зато се и груписање снага за напад убудуће неће моћи вршити на онај исти начин како је то практиковано у прошлом рату, јер би такво груписање снага и средстава неминуовно доводило до страховитих губитака и пружало браниюцу могућност да употребом нуклеарног оружја сломи планирани напад и пре његовог отпочињања.

Основне слабости досадашњег груписања снага

Посматрано из данашње перспективе, досада практиковани начин груписања снага за напад има две изразите слабости: шаблон, који искључује потпуно маскирање и, друго — пренатрпаност снага на релативно малом простору. Погледајмо како то изгледа у оквиру пешадиске дивизије која се налази на правцу главног удара корпуса. Поредак је овакав: два пука су у првом ешелону, један на главном, а други на помоћном правцу. Из тога произилази и све остало. Други ешелони ових пукова су на осама њихових главних удара позади батаљона прве линије на око 500 м, а испред њих су пуковске противтенковске резерве (ППТР). Затим, на оси главног удара дивизије следе остали елементи њеног борбеног поретка: осматрачнице, пуковска артиљериска група (ПАГ) на правцу главног удара, дивизиска противтенковска резерва (ДПТР), други ешелон дивизије, командна места, дивизиска артиљериска група (ДАГ) и корпусна артиљериска група (КАГ). За све ове елементе борбеног поретка фиксирана су

отстојања и она се (бар у пракси вежбања) готово и не мењају. Једном речи, борбени пореци и поступци (у мирнодопским вежбањима) слични су као јаје јајету. При оваквом стању ствари немогуће би било постићи потпуно маскирање делова борбеног поретка нападача, те би за браниоца било довољно да дође до података да се пред њим налази дивизија, а све остало би могао лако закључити и да не осмотри делове дивизиског борбеног поретка. Какве би последице ово имало у рату у коме би била коришћена средства за масовно уништавање, није тешко закључити.

Друга слабост оваквог груписања снага је пренатрпаност снага и средстава на релативно малом простору. Постројавањем пешадиске дивизије просечне формације, на начин како је то практиковано у прошлом рату, на просторији $3 \times 1,5$ км нашло би се око 8—10.000 људи. Какву опасност крије у себи такво нагомилавање снага кад бранилац располаже нуклеарним оружјем, није тешко закључити ако се има у виду да је полупречник зоне успешног дејства номиналне „А“ атомске бомбе (или гранате атомског топа) 1.500 м, под претпоставком да је људство слабије заклоњено. Но, и без употребе нуклеарног оружја, изгледа да главне снаге дивизије убудуће не би смеле овако изгледати, јер би, овако нагомилане, трпеле велике губитке и од т. зв. конвенционалног наоружања (авијације и артиљерије). Нека искуства, стечена поткрај Другог светског рата, као и у операцијама у Кореји, то потврђују.

Овакав нападни поредак који је примењиван у прошлом рату појавио се као израз нужде на одређеном степену развитка ратне технике и ратне праксе, и у своје време је, бесумње, претстављао изврстан инструмент за постизање одређеног циља. Од тога се и полагало у овој критици. Међутим, очигледно је да се у борбеним дејствима у условима атомског ратовања, због изнетих разлога, он неће моћи примењивати.

Докле ићи са растурањем снага

Као основа за разматрање колико у растојању снага морамо ићи, служе нам подаци о снази дејства номиналне „А“ бомбе. Тако, ако упоредимо познате податке¹⁾ о проценту повређених при њеној експлозији на висини од око 600—700 м изнад *трупа ван заклона* са подацима о повређенима при експлозији на истој висини изнад *трупа које су у рововима*, доћи ћемо до констатације да се зона успешног дејства ових експлозија смањује за око шест пута ако је људство у рововима и да у кругу полупречника око 600 м (од нулте тачке експлозије), ван јаких склоништа, практично нема заштите. Даље видимо да делови који се нађу у зони средњих губитака, ипак могу бити искоришћени убрзо по експлозији, а да борбена способност делова који се нађу у зони лакших губитака не би претрпила знатније измене, уколико се експлозија не би у већој мери негативно одразила у пси-

¹⁾ За податке о дејству номиналне („А“) бомбе на трупе ван заклона или у рововима види примедбу бр. 1, на стр. 18. — Прим. ред.

холошкoм смислу. Ово упућује на закључак да се у растурању снага мора ићи бар дотле да се у зони тешких губитака не нађу истовремено снаге веће од батаљона (дивизиона). Да ли ће се моћи ићи даље од тога, зависиће од низа променљивих фактора који ће доћи до изражаја у сваком посебном случају ратне праксе. Крајње могућности растурања снага, верујем, могле би показати вежбе са трупама, проведене у томе циљу на различитом земљишту и под разним претпоставкама у погледу тактике и технике непријатеља и техничке опремљености снага за чији се рачун врши истраживање.

У тражењу најприхватљивијег решења, при чему се у суштини ради о томе како груписати за напад довољно јаке снаге, и како нападати а да се браниоцу не да могућност да својим средствима за масовно уништавање сломи тај напад пре него што се њиме постигне жељени циљ, по моме мишљењу, треба полазити од тога да ни бранилац неће смети супротстављати збијену масу на главном, а ни на осталим положајима у дубини. У светлу те чињенице биће лакше, надам се, пронаћи и разумети нове облике и поступке.

Место и улога првог борбеног реда

Први борбени ред нападног поретка пешадиске дивизије (батаљони прве линије) задржаће, вероватно, углавном досадашњи облик, а свакако и место, али ће се његова функција и поступци унеколико изменити. До тога ће доћи како због природе савремене одбране, тако и због промена које се могу очекивати у погледу места у распореду и дејства осталих елемената односног борбеног поретка. С обзиром на то да ће се резерве (други ешелони) морати претежно држати на већем отстојању, први борбени ред ће нужно морати водити борбу на већој дубини и дуже времена него досада. Природа ватрене подршке од стране класичне артиљерије са заклоњених ватрених положаја и вероватни поступци браниоца захтеваће да први борбени ред буде такав да се може самосталније обрачунавати са браниочевим снагама прве линије, без обзира на каквом се земљишту дејствује. Ово указује на потребу изналажења начина како да се повећа нападна снага првог борбеног реда и како да се затварају бреше које се у њему могу појављивати као последица изненадних дејстава браниоца у току извршења напада. Због сталне опасности од употребе оружја за масовно уништавање од стране браниоца, очито је да се на повећање нападне снаге првог борбеног реда не сме ићи путем повећања густине нападног строја. Дакле, решење треба тражити искључиво у повећању његове ватрене моћи и гипкости у борбеном делању. Већа ватрена снага, а делом и гипкост неопходна за успешно дејство у предоченим околностима, могу се постићи повећавањем броја атомског и осталог наоружања пешадије и ојачавањем јединица првог борбеног реда оруђима јаке ватрене моћи, прикладним за праћење пешадије на одговарајућем земљишту.

Први борбени ред у оквиру пешадиске дивизије замишљам као прикупљену, у извесном смислу самосталну, целину, велике ватрене

и ударне моћи, способну да се изненадно појави пред непријатељем, „прилепи“ уз њега и предузме напад, као и довољно снажну да ломи отпор пред собом и одбија противнападе.

Даље се појављује као значајно питање како затварати евентуалне бреше у првом борбеном реду, до којих ће долазити из природне тежње браниоца да се ватром нуклеарног оружја ослободи од претече опасности коју собом доноси напад. Значај овог питања се још јасније оцртава када се узме у обзир да ће бранилац тежити да уништи онај део поретка од кога нападач највише очекује у датом моменту. Нормално је очекивати да ће бранилац настојати да направи бреше на оном делу првог борбеног реда чије ће уништење зауставити напад на одсудној тачки или омогућити бочни удар озбиљнијег значаја.

О резервама и другим ешелонима

У вези са напред изнетим биће неопходно да се у оквиру борбеног поретка стварају резерве подесне за брзо попуњавање насталих празнина или за парирање браниочевих противдејстава, како би се обезбедила непрекидност напада. Када бранилац буде намеравао да изведе јачи бочни удар, онда се може очекивати његово дејство нуклеарним оружјем и на снаге у дубини, што је сасвим разумљиво. Ово је нужно истаћи да би се потврдило оправдање поставке да су поменуте резерве нужне и да оне морају бити просторно раздвојене. Покретљивост ових резерви подешаваће се према земљишту и могућностима непријатеља. За њихово пребацивање на равном и маневарском земљишту биће најподеснија возила са гусеницама, а коњи на брдском и планинском земљишту.²⁾ Вредност хеликоптера на испресецаном земљишту је позната, али треба имати у виду да је обезбеђење превласти у ваздуху услов за њихову широку употребу. С обзиром на то да ће бранилац предузимати упаде оклопним снагама у настале бреше у нападном поретку, истиче се значај делова (група) за запречавање праваца непријатељског наступања. Значај тенковских резерви је толико познат да га не треба посебно истицати.

Тешкоће увођења јачих снага у борбу у току извршења напада и чињеница да су снаге које су у контакту са непријатељем (први борбени ред) најбоље заштићене од дејства нуклеарног оружја, још више заостравају питање попуне предњих јединица у борби. Ово питање биће нужно решавати у склопу питања стварања и коришћења обучених резерви за попуне на бојишту.

Што се тиче дубине на којој треба да се налазе јединице у улози одговарајућих резерви, односно других ешелона, могла би се усвојити као правило поставка да оне треба да буду на таквом отстојању од првог борбеног реда које овај може прећи под неповољним условима за оно време за које њихова употреба не долази у обзир. Према томе, други ешелони пукови (зависно од околности) могли би

²⁾ По мом уверењу, постојање нуклеарног оружја повећаће значај коњице, нарочито мањих коњичких састава.

се распоређивати на дубини од 2—6, а дивизија на 6—12 км. У тим границама, зависно од конкретних потреба и могућности, распоређивале би се и јединице резерви. На коликој ће се дубини поставити поједини ешелони или резерве у овим границама, зависиће од предвиђеног времена, циља и места њихове употребе. У оцењивању потребног времена треба се руководити временом које ће бити потребно да се изврше они задаци у предузетом нападу после којих долази у обзир увођење односног ешелона. Великих погрешака у оцени времена не треба се плашити, јер, уопштеније узев, ако први борбени ред изврши задатак пре предвиђеног времена, значи да је отпор браниоца био слабији, тако да ће први борбени ред у томе случају моћи да истраје дуже време и на већем отстојању од резерве. У противном, односни ешелон (резерва) имаће више времена за пристизање те ће моћи бити употребљен у отсудном моменту.

При разматрању питања дубине распореда резерви, односно других ешелона у оквиру дивизије, мора се узети у обзир још и то да делови поретка, намењени за брже интервенције (резерве издвојене за затварање евентуалних бреша и парирање противнапада браниоца и групе за запречавање), треба да буду, начелно, распоређени ближе месту њихове употребе. Постојање оваквих делова борбеног поретка упрошћава проблем употребе других ешелона, односно делова поретка намењених за задавање отсутних удара, и тиме даје могућност да се они распоређују на већој дубини.

Резерве, уколико нису веће од батаљона, начелно, не би требало рашчлањавати. Напротив, треба их држати прикупљено на једном месту, али одмакнуте од других делова најмање за један километар. Други ешелон дивизије нормално ће се рашчлањавати ради просторног разлицања снага, али при томе треба водити рачуна о томе да се очувају формациске целине. Тако ће, изгледа, бити најприхватљивије рашчлањавање по батаљонима, с тим да батаљони не буду један од другог на растојању мањем од једног км, нарочито у случају када се распоред врши на равном земљишту.

Овакво рашчлањавање довољно би смањило циљеве и олакшавало прикривено кретање. Делови других ешелона требало би да се крећу рашчлањено, на засебним правцима и, начелно, конвергентно према месту предвиђеном за ангажовање. Ово би пружало могућност бржег и прикривенијег кретања и лаку промену праваца, као битан услов за обману браниоца у погледу места употребе. С обзиром да је зона дивизије у нападу релативно уска, груписање другог ешелона из покрета у жељеном правцу, по правилу, не би смело да претставља велику тешкоћу. Изнете поставке важе како за случај када се ради о јединицама које се крећу пешке, тако и за случај када су оне на возилима способним за кретање и ван путева. У другом случају, проблем савлађивања раздаљина није ни издалека тежак као у првом, а то је, изгледа, једина и битна разлика. Иначе, о проблему резерви и других ешелона треба опширније расправљати, нарочито о њиховом маскирању, техници кретања, начину командовања, као и о питању њиховог увођења у борбу у ужем смислу.

При одлучивању о местима резерви и других ешелона у борбеном распореду најважније је да се не потпадне под утицај шаблона. Треба одбацили навику њиховог постављања стриктно на осама праваца главних удара и увек на истом удаљењу од првог борбеног реда. Јер, о потпуном маскирању не може бити ни говора ако се њихов распоред врши шаблонски, па ма колико стриктно спроводили све остале мере маскирања. За распоред других ешелона треба увести у праксу коришћење читаве зоне напада јединице и што је могуће већу дубину. При томе не треба искључивати могућност њиховог постављања и на перифериским странама нападаћих зона, нарочито у оквиру пукова, чије су зоне релативно уске, те се незнатно повећавају итине-рери кретања ако се оно изводи дијагонално. У томе погледу веће сметње може чинити слаба пролазност земљишта, у ком би случају требало испитати могућност развојеног кретања пешадије и делова ојачања који се морају држати проходнијих праваца. Уз постојање модерних средстава везе, ово, свакако, не претставља нерешив проблем.

Борбени поредак на теже пролазном земљишту

Као што је познато, у условима испресецаног и пошумљеног земљишта дејство експлозија нуклеарног пројектила знатно се смањује. Из тога се може извући закључак да ће борбени поредак дивизије на оваквом земљишту моћи бити прикупљенији. Из онога што је досада познато произилази да ће развијени нападни поредак на испресецаном земљишту бити мање изложен губицима од нуклеарног оружја него на равном, под условом да се правилно искористе повољне прилике за заклањање које пружа овакво земљиште. Зато је потребно свестрано испитати могућност заклањања снага на испресецаном земљишту, с обзиром на природу дејства нуклеарног оружја и остале чиниоце.

Груписање артиљерије

У погледу груписања артиљерије за подршку напада намеће се низ питања на која треба дати одговор. Тако, треба испитати до које се мере извесни њени делови могу удаљавати у обе стране од осе главног удара, колико треба да се међусобно размичу дивизиони, како треба организовати командовање у тим условима, да ли се подела циљева артиљериским јединицама може вршити према другим принципима а не према онима који су сада уобичајени, какви се захтеви постављају у погледу домета оруђа, итд. Та и слична питања се намећу чим истакнемо захтев за растурањем артиљериским јединица. У погледу размицања дивизиона могло би се узети као правило да један дивизион од другог (као и код батаљона) не би требало да буду на отстојању мањем од 1 км. Тиме би се добило да два дивизиона не западну истовремено у зону тешких губитака једне експлозије „А“ бомбе, под претпоставком да је људство укопано. Но, при ширењу зоне распореда дивизиона вероватно се не би нашло довољно

простора у оквиру дубине коју садашња правила прописују, тим пре ако се узме у обзир да треба оставити слободног простора и за друге елементе борбеног поретка дивизије. То ће наметати потребу постављања дела артиљерије и на ватрене положаје који ће бити на већем удаљењу од непријатеља него што се то досада практиковало.

Ако би се узела зона напада пешадиске дивизије ширине 4 км, која се по досадашњем искуству сматра као нормална, три артиљериска пука намењена за подршку могла би се распоредити — удовољавајући предњем захтеву — а да најудаљенији дивизиони не буду на отстојању већем од 6 км од предњег краја одбране, у ком би случају остало довољно простора и за резерве (друге ешелоне) пукова прве линије и противтенковске резерве. Овакав распоред дозвољавао би истовремено тучење циљева целокупном артиљеријом нападача (рачунајући да су оруђа калибра од 76 до 122 мм) на дубини од 3 км у непријатељској одбрани. Ово би, теориски узев, задовољавало потребе напада као и при досадашњем начину груписања, али би се овим постигао само минимум потребног растурања. Зато истраживања треба усмерити у правцу изналажења и већих могућности растурања артиљериских јединица у простору, рачунајући с тим да ће артиљерци бити упућени на максимално коришћење домета својих оруђа. Као друга мера доћи ће у обзир чешће премештање артиљерије него што је то било досада уобичајено. Ово, истина, има својих слабости, али и то је боље него се излагати масовном уништењу.

Ако ове две мере доприносе постизању циља — растурању артиљерије на већем простору, онда се намећу закључци које вреди споменути. У напорима за усавршавањем артиљерије посебна пажња ће се морати посвећивати повећању домета и тачности гађања. Сем тога, значај вучних средстава са гусеницама још више ће порастати. Њихова способност да се крећу ван путева скраћиваће време потребно за премештање, а што је најважније, омогућаваће да се избегне нагомилавање људи и средстава на појединим путевима и одређеним пролазима. Командовање у овим условима на први поглед изгледа да ће бити отежано, али, колико је могуће сагледати тај проблем, потешкоће ће се јављати више због навика него због веће удаљености. Јер, у крајњој линији, зар није свеједно да ли се помоћу радиосредстава командује на удаљењу од 2 или од 6 км.

Док су контрабатирање и тучење циљева у већој дубини браничевог положаја досада начелно вршиле удаљеније артиљериске јединице (артиљериске групе виших јединица), дотле ће то убудуће, изгледа, у неку руку бити обратно. Наиме, оне артиљериске јединице које ће имати задатак да туку циљеве на већој дубини, мораће се постављати на ватрене положаје ближе непријатељу него оне које ће имати задатак да остварују ватре непосредно испред сопствене пешадије, иако ће оне редовно и даље бити под непосредном управом виших команди. Ово ће, свакако, бити нужно због неопходности да се добар део артиљерије постави на већој дубини него што је то досада било уобичајено. Ако не бисмо применили тај начин при подели циљева и постављању артиљериских група на ВП, морали бисмо се

одређи или тучења циљева у већој дубини или растурања артиљеријских јединица на простору груписања за напад. У тежњи да се артиљерија намењена за подршку што више примакне непријатељу, за њен распоред ће се користити и зоне суседа када је год то могуће. То ће у сваком конкретном случају зависити од низа околности, као што су: удаљеност циљева које треба тући, дOMET расположивих оруђа, засићеност зоне суседа снагама и борбеним средствима, итд.

Распоред позадинских установа и начин снабдевања

Досадашње снабдевање у оквиру дивизије одликовало се великим нагомилавањем муниције, материјала и хране на релативно малом простору; бројним претоваривањем и ускладиштавањем борбених потреба и материјала и колонским дотуром. Ако се на ова питања осврнемо са становишта могућности непријатеља у погледу разарања употребом нуклеарног оружја, уочићемо потребу уношења измена у досадашња гледања на проблем снабдевања. Пре свега, нагомиљана материјална средства, нарочито муниција, у критичним моментима претстављају рентабилне циљеве за непријатеља. Из тога произилази потреба да се материјална средства, исто као и жива сила, размештају у мањим количинама и на већем простору. Снабдевање које је због устаљеног административног поступка скоро редовно праћено бројним претоваривањем и ускладиштењем разних потреба може да буде веома отежано, нарочито у јако тученој зони. Поред тога, оно одузима сувише много времена, захтева ангажовање већег броја људи и средстава и, што је најважније, отежава или чак онемогућава маскирање. Дотур снабдевачким колонама везаним за путеве има ту слабост што су велике количине материјала изложене једновременом уништењу и што, због прекида саобраћаја, могу закаснити или сасвим изостати скоро све потребане количине борбених средстава потребних јединицама у одређено време. И уз стриктно спровођење начела да се дотур врши ноћу не обезбеђује се довољна сигурност снабдевања ако се дотур врши по колонама. Мада ноћ ограничава непријатељска дејства и отежава осматрање, авијација ипак може ноћним дејством да прекине комуникације, а то је довољно да дотур не буде извршен и да снабдевачка колона осване на комуникацији.

Да би се огарантовала сигурност снабдевања и у условима употребе нуклеарног оружја биће потребно да се снабдевање организује на другим, целисходнијим принципима. Не би било на одмет размотрити могућност неке врсте централизованог превозења материјалних средстава у оквиру дивизије. Ту „централизацију снабдевања“ замишљам на тај начин што би се из мањих складишта растурених на већем простору, која организује и обезбеђује дивизија, дотур вршио директно до батаљона, односно на ватрене положаје артиљерије, у мањим групама возила, путевима и ван њих, непрекидно, дању и ноћу. На овај начин изгледа да би се снабдевање донекле упростило, а свакако би се повећала сигурност снабдевања. Наиме, мања и

маскирана складишта онемогућила би непријатељу да једном атомском бомбом произведе масовна разарања материјала. Мање групе возила и кретање ван путева ускратили би непријатељској авијацији могућност да искористи пуну снагу свог наоружања, а, с друге стране, то би били нерентабилни циљеви за употребу нуклеарног оружја. Присуство великог броја возила у тим условима не би откривало места складишта нити би компликовало саобраћај. Поред тога било би олакшано маскирање и повећана сигурност снабдевања. Истина, за оваква превозења су, у првом реду, потребна возила са гусеницама, али то не значи да се ово снабдевање не може вршити и другим превозним средствима. Најзад, и при оваквом снабдевању биће потребно да се користе ноћ и повољне атмосферске прилике за прикривање кретања кад год за то постоји могућност.

БИБЛИОТЕКА

ИЗ РАТНЕ ПРОШЛОСТИ НАШИХ НАРОДА

Завршено је штампање опсежног дела

ОД ПЕТЕ ОФАНЗИВЕ ДО СЛОБОДЕ

— Борбе у Црној Гори од половине
1943 до краја 1944 године —

од генералмајора НИКА ЈОВИЋЕВИЋА

Дело излази са извесним закашњењем до чега је
дошло услед помањкања хартије у штампарији.

Књига има 737 страна, 70 скица и 36 фотографија.
Повезана у полуплатно, цена 700 динара.

У штампи се налази

ДРУГИ БАЛКАНСКИ РАТ

од МИЛУТИНА ЛАЗАРЕВИЋА

Ускоро ће се дати у штампу:

КОЗАРА 1941-1942 од РАДА БАШИЋА

ПРЕГЛЕД РАЗВОЈА НОБ У СЛОВЕНИЈИ
1941-1942 од Др МЕТОДА МИКУЖА

ПОЧЕЦИ ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА
У СЛОВЕНИЈИ од Др ФРАНЦА ШКЕРЛА